

Za flórou přehradních litorálů – Slezská Harta

DAVID HLISNIKOVSÝ

datum: 2. 9. 2013 • vedoucí: David Hlisnikovský

Cílem toho roku poslední exkurze bylo popatřit **na litorály naší nejmladší přehrady – Slezské Harty**. Ani ranní sychravo neodradilo šest odhodlaných účastníků od příležitosti navštívit nejrozsáhlejší vodní dílo severní půle Moravy a českého Slezska, jež se svou hloubkou 61 metrů řadí na pátou a rozlohou 873 hektarů na devátou pozici z našich vodních děl (www1).

Vlastní název přehrady upomíná na někdejší slávu stejnojmenné obce (nyní součást Leskovce nad Moravicí), nad níž se dnes vzpíná 65 metrů vysoká sypaná hráz. Od šedesátých let minulého století zvažovaná výstavba přehrady se započala realizovat v roce 1987, přičemž utála části osídlení obcí Dlouhá Stráň, Leskovec, Nová Pláň, Razová a Roudno. Jediný Karlovec pak pohltila celý, vyjma kostela sv. Jana Nepomuckého s farou (www2). Primárním účelem nádrže se stal záměr „posílit níže ležící vodárenský zdroj Kružberk. Postupně byl účel nádrže rozšířen i o příznivé ovlivnění jakosti surové vody pro vodárenské účely, nadlepšení průtoků na Moravici, Opavě i Odře, umožnění odběrů vody pro průmysl a o využití vodní energie“ (www3). Skutečného významu nabyla přehrada při extrémní povodni v roce 1997, kdy byla zcela mimo plán čerstvě zbudovaná hráz během několika týdnů zaplněna a uchránila tak od ohromných škod obce na dolním toku, včetně města Opavy. To se nyní, při takřka plném stavu, v témže měřítku opakovat nemůže.

Slezskou Hartu napájejí vodní toky Hrubého a Nízkého Jeseníku. Řeka Moravice, jakožto hlavní tok, pramení ve Velké kotlině a tvoří zde přirozenou historickou hranici mezi Slezskem a Moravou. Hluboce zaříznuté údolí Moravice způsobuje příkrost břehů přehrady a neskýtá tak nikterak zvláště vhodné podmínky pro vývoj litorální vegetace. Avšak hned v **ústí Černého potoka** do přehrady se průlinovou vodou z nádrže sytí rozsáhlá deprese, čímž utváří pozoruhodný biotop. Při něm jsme také exkurzi zahájili (obr. 1).

Ve vodním morem kanadským (*Elodea canadensis*) promořeném močále neuspěl žádný jiný submerzní druh. Zato nám bylo nabídnuto srovnání natantních okřehků – menšího (*Lemna minor*) a o. červeného (*L. turionifera*), jenž zdárně a ve skrytosti kolonizuje země starého světa. Břehové porosty tužebníku jilmového (*Filipendula ulmaria*) spoutávaly svízele – svízel přítula (*Galium aparine*), neobyčejný s. prodloužený (*G. elongatum*), s. povázka (*G. mollugo*), s. bahenní (*G. palustre*) a mohutný s. potoční (*G. rivale*). Mělké okraje zarůstaly bahničkou bahenní (*Eleocharis palustris*), v níž byla nezřídka k vidění i útlá vrbovka bahenní (*Epilobium palustre*). Trsnaté ostrůvky vprostřed mokřadu utvářela ostřice prodloužená (*Carex elongata*) a vyšší bylinné vegetaci dominoval nepřehlédnutelný helofyt, zevar vzpřímený přehlížený (*Sparganium erectum* subsp. *neglectum*).

Zarostlou cestu údolím k přehradě pestřily syté barvy rozkvetlé kručinky barvířské (*Genista tinctoria*), úhledného černýše hajního (*Melampyrum nemorosum*) a pozorné oko

Obr. 1: Mokřad při ústí Černého potoka [foto J. Lederer]. – Obr. 2: Bahnité náplavy v ústí Černého potoka [foto V. Kalníková].

botanika potěšil nenápadný odkvetlý bělolist rolní (*Filago arvensis*). Tyto, a mnohé jiné pamětníky (*Chamaecytisus supinus*, *Cytisus nigricans*, *Genista germanica*, *Helianthemum grandiflorum* a jiné) dnes omývaných výhřevných strání, lze ve vší bohatosti doposud spatřovat jen o kousek výš při obci Dlouhá Stráň.

Bahnité náplavy u ústí Černého potoka bujely porosty dvouzubců (*Bidens*), kde v litém souboji mezi našincem d. paprscitým (*B. radiatus*) a cizákem d. černoplodým (*B. frondosus*) jen o poznání vítězil prvek domácí. Méně častým se jevil d. nicí (*B. cernuus*) a překvapivě výjimečným i d. trojdílný (*B. tripartitus*). Nad výše položené neproniknutelné zápoje chrastice rákosovité (*Phalaris arundinacea*) a ostřice štíhlé (*Carex acuta*) vyžrával tu a tam po nich se pnoucí, z po za velké louže – americký přivandrovalec – štětinec laločnatý (*Echinocystis lobata*). Z méně zarostlých bahnitých náplavů na nás již z dálky pokřikovali zjevně němí pozůstalí – křen selský (*Armoracia rusticana*) a dosud nerozkvetlé brukve (*Brassica* sp.), svědčíce o pohnutých osudech zaniknuvších sídel – zprvu po válce vyhnáných Němců, na to v dobách jinde revolučních nálad, obyvatel českých. Přes očekávání všudypřítomně nižší druhovou diverzitou oplýval rod rdesen (*Persicaria*). Mimo obecné amfifytní rdesno obojživelné (*P. amphiba*) a terestrické r. pepřík (*P. hydropiper*) a r. blešník pravé (*P. lapathifolia* s. str.), jen ojediněle na sebe upozornilo svým nápadným vzezřením rdesno blešník skvrnitý (*P. lapathifolia* subsp. *brittingeri*). Vyšší polohy zátok místy opanoval statný šťovík vodní (*Rumex aquaticus*), hladině bližší stanoviště i šťovík přímořský (*Rumex maritimus*). Písčitéjší břehy hostily nízkou či poléhavou drobotinu: bahničku jehlovitou (*Eleocharis acicularis*), kalužník šruchový (*Peplis portula*), kuřinku červenou (*Spergularia rubra*) a na prameništi sotva rozkvétal šáchor hnědý (*Cyperus fuscus*). Občasná lepá blatěnka vodní (*Limosella aquatica*) pak dávala tušit svých vzdálenějších rozlehlých „blatěnkových trávníčků“ s šaterem zedním (*Gypsophila muralis*) v místech, kam však již exkurze nedospěla (obr. 2).

Po šestnácti letech od zaplavení údolí jsme ve vodách přehrady nespatriili kupodivu ani jediný obligatorně hydrofilní druh čili hydrofyt!

Pohledem na zářící oman britský (*Inula britannica*) jsme se rozloučili s břehy Slezské Harty, načež se vydali poznat někdejší bouřlivé erupce stratovulkánu Velkého Roudného (780 m n. m.) v podobě dnešních přírodních památek Lávový proud u Meziny a Razovské tufity. Zde jsme obdivovali bizarní tvářnost vyvřelých hornin a na nich srovnávali mimo jiné pospolu rostoucí vrbovky – vrbovku chlumní (*Epilobium collinum*), v. horskou (*E. montanum*) a v. růžovou (*E. roseum*).

Závěr exkurze patřil nevšednímu mezotrofnímu **rybníčku na potoce Haldůvka**, s hojností rdestu vzplývavého (*Potamogeton natans*) a po březích rostoucí přesličkou luční (*Equisetum pratense*).

Použité zdroje

www1 – http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_p%C5%99ehradn%C3%ADch_n%C3%A1dr%C5%BE%C3%AD_v_%C4%8Cesku

www2 – http://cs.wikipedia.org/wiki/Vodn%C3%ADn%C3%A1dr%C5%BE_Slezsk%C3%A1_Harta

www3 – <http://www.pod.cz/stranka/slezska-harta.html>

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili J. Lederer a D. Hlisnikovský)

Nálezy označené hvězdičkou (*) jsou dokladovány v herbářích FMM a VM.

Seznam lokalit:

- 1 – Mezina: mokřad 400 m JV od PP Lávový proud u Meziny, 500 m n. m. (49°57'14"N, 17°29'22"E)
- 2 – Mezina: okraje neužívané údolní komunikace k ústí Černého potoka, 495 m n. m. (49°57'16"N, 17°29'33"E)
- 3 – Mezina: náplavy v ústí Černého potoka, 495 m n. m. (49°57'13"N, 17°29'46"E)
- 4 – Mezina: jižní okraje komunikace č. 452 Bruntál – Razová, při obci Dlouhá Stráň, 500 m n. m. (49°57'14"N, 17°29'53"E)
- 5 – Mezina: PP Lávový proud u Meziny, bývalý čedičový lom, 530 m n. m. (49°57'26"N, 17°29'14"E)
- 6 – Mezina: okolí zátoky v ústí potoka Haldůvky, 500 m n. m. (49°56'53"N, 17°30'27"E)
- 7 – Razová: PP Razovské tufity, 530 m n. m. (49°54'50"N, 17°31'19"E)
- 8 – Razová: okraje místní komunikace v jižní části obce, 510 m n. m. (49°54'49"N, 17°31'43"E)
- 9 – Dlouhá Stráň (k. ú. Jelení u Bruntálu): rybník na potoce Haldůvka nad Dlouhou Strání, 540 m n. m. (49°57'51"N, 17°30'45"E)

Agrimonia eupatoria: 2; *Alisma plantago-aquatica*: 3, 9; *Alium oleraceum*: 7; *Alopecurus aequalis*: 3; *Angelica sylvestris*: 9; *Anthylis vulnearia*: 4; *Arctium ×ambiguum*: 2; *Arctium lappa*: 2; *Armoracia rusticana*: 3; *Artemisia vulgaris*: 2; **Asplenium trichomanes* subsp. *quadrivalens*: 7; *Atriplex patula*: 8;

**Bidens cernuus*: 1, 3; *Bidens frondosus*: 1, 2, 3; **Bidens radiatus*: 2; *Bidens tripartitus*: 3; *Brachypodium pinnatum*: 7; *Brassica* sp.: 3;

Calamagrostis canescens: 9; *Callitriche* sp.: 3; *Campanula persicifolia*: 4; *Carduus crispus*: 2; *Carex acuta*: 3; *Carex canescens*: 9; *Carex elongata*: 1; *Carex hirta*: 6; *Carex muricata* agg.:

6; *Carex rostrata*: 9; *Carex vesicaria*: 6, 9; *Carlina acaulis*: 4; *Centaurea oxylepis* (C4a): 4; *Centaurea scabiosa*: 7; *Chenopodium ficifolium*: 3; *Chenopodium album* subsp. *pedunculare*: 8; *Chenopodium polyspermum*: 3; *Cota tinctoria* (C4a): 7; *Cuscuta europaea*: 3; **Cyperus fuscus* (C3): 6; **Cystopteris fragilis*: 7;
Dianthus carthusianorum subsp. *latifolius* (C3): 7; *Digitalis grandiflora*: 7; *Dryopteris filix-mas*: 5, 7;
Echinocystis lobata: 2; *Eleocharis acicularis*: 6; *Eleocharis palustris* s. str.: 1, 6, 9; *Elodea canadensis*: 1, 9; *Epilobium angustifolium*: 5; **Epilobium collinum*: 7; *Epilobium dodonaei*: 5; *Epilobium montanum*: 2, 7; *Epilobium palustre* (C4a): 1, 9; **Epilobium roseum*: 6; *Equisetum arvense*: 9; *Equisetum palustre*: 3; **Equisetum pratense* (C3): 9; *Erysimum cheirantoides*: 2; *Euphrasia stricta*: 4;
Fallopia convolvulus: 2; *Filago arvensis* (C3): 2; *Filipendula ulmaria*: 1;
Galeopsis bifida: 2; *Galeopsis pubescens*: 8; *Galeopsis speciosa*: 2; *Galium aparine*: 1; **Galium elongatum* (C4a): 1; *Galium mollugo*: 1; *Galium palustre*: 1; **Galium rivale* (C4a): 1; *Genista tinctoria*: 2; *Geranium palustre*: 2, 6; *Geranium pratense*: 1, 2, 6; *Geranium pusillum*: 8; *Geranium robertianum*: 7; *Glyceria fluitans*: 2; *Gnaphalium uliginosum*: 2;
Heracleum sphondylium: 2; *Hylotelephium maximum*: 7;
Impatiens glandulifera: 2; **Inula britannica*: 6;
Juncus articulatus: 6; *Juncus tenuis*: 2;
Lathyrus sylvestris: 2, 4; *Lemna minor*: 1, 9; **Lemna turionifera*: 1; **Limosella aquatica* (C4a): 6; *Lonicera xylosteum*: 5, 7; *Lycopus europaeus*: 1, 2, 3, 6, 9; *Lythrum salicaria*: 1;
**Malva moschata*: 4; *Malva neglecta*: 8; **Melampyrum nemorosum*: 2, 5; *Melilotus albus*: 2; *Mentha arvensis*: 3, 9; **Menyanthes trifoliata* (C3): 9 (kult.); *Myosotis palustris* subsp. *laxiflora*: 3; *Myosoton aquaticum*: 1;
**Odontites vernus* subsp. *serotinus*: 4, 5; *Oenanthe aquatica*: 3; *Oenothera pycnocarpa*: 2;
Peplis portula: 6; *Persicaria amphibia*: 3, 6; *Persicaria hydropiper*: 3, 6; *Persicaria lapathifolia* s. str.: 3, 6; *Persicaria lapathifolia* subsp. *brittingeri*: 3; *Pimpinella major*: 5; *Plantago uliginosa*: 3; *Polygonum aviculare*: 2; **Potamogeton natans*: 9; **Potamogeton trichoides* (C3): 9; *Potentilla anserina*: 3; *Potentilla argentea*: 2;
Ranunculus flammula: 6; *Rorippa palustris*: 3; **Rumex aquaticus*: 1, 6, 9; *Rumex conglomeratus*: 8; *Rumex maritimus*: 3, 6;
Sagina procumbens: 7; **Salix triandra*: 3; *Salix viminalis*: 2; *Sambucus racemosa*: 7; *Scirpus sylvaticus*: 9; **Scutellaria galericulata*: 3, 9; *Sedum acre*: 7; *Sedum rupestre* subsp. *erectum*: 4; *Selinum carvifolia*: 9; *Senecio jacobaea*: 7; *Senecio viscosus*: 5; *Silene nutans*: 4, 7; *Solanum dulcamara*: 1; *Solidago virgaurea*: 9; *Sonchus arvensis*: 8; *Sonchus asper*: 8; *Sonchus oleraceus*: 8; *Sparganium* cf. *emersum*: 6; **Sparganium erectum* subsp. *neglectum* (C4b): 1, 6; *Spergularia rubra*: 6; *Spirodela polyrhiza*: 9; *Stellaria graminea*: 9; *Stellaria holostea*: 2;
Torilis japonica: 7; *Tragopogon pratensis*: 8; *Trifolium arvense*: 4; *Trifolium dubium*: 7; *Tripleurospermum inodorum*: 3; *Typha latifolia*: 1;
Urtica dioica: 1;
Veratrum album subsp. *lobelianum* (C4a): 9; *Verbascum nigrum*: 5; *Verbascum thapsus*: 4; *Viscaria vulgaris*: 7.